

### مقاله پژوهشی

## ارزیابی زیست پذیری شهرهای کوچک از دیدگاه شهروندان

### مطالعه موردی شهر کاشمر

سید امیرمحمد علوی زاده<sup>۱</sup>، دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران  
سمانه کیومرث، دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته جغرافیا، دانشگاه فردوسی مشهد، ایران  
الهام ابراهیمی، دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته جغرافیا، دانشگاه فردوسی مشهد، ایران

### چکیده

با وقوع رشد سریع شهرنشینی و افزایش مشکلات ناشی از آن، ضرورت تلاشی همه‌جانبه برای نجات شهر و سالم‌سازی آن بیش‌ازپیش احساس می‌شود. در پاسخ به بحران‌های موجود در شهرها، نظریه‌ها و رویکردهای مختلفی برای خروج از این مشکلات مطرح شده که یکی از این نظریه‌ها رویکرد شهر زیست پذیر است. هدف از پژوهش حاضر بررسی و ارزیابی زیست پذیری شهر کاشمر از دیدگاه شهروندان است. روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی و شیوه گردآوری داده‌ها، کتابخانه‌ای و پیمایشی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق را شهروندان شهر کاشمر تشکیل می‌دهند و بر مبنای روش کوکران، ۳۸۴ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. روایی پرسشنامه تحقیق، بر مبنای نظر اساتید و کارشناسان حوزه مدیریت شهری بررسی و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ در حد مطلوب (۰/۸۳۱) تشخیص داده شد. نتایج پژوهش بیانگر آن است که رابطه معناداری بین ویژگی‌های فردی (سن و جنس) و شاخص‌های زیست پذیری در این شهر وجود ندارد ولی ارتباط بین شاخص‌های زیست پذیری با سه متغیر دیگر (تحصیلات، شغل و وضعیت سکونت) در حد معنی‌دار است. مقایسه میانگین رتبه‌ها با استفاده از آزمون فریدمن نشان می‌دهد که بالاترین میانگین رتبه، به بعد اقتصادی اختصاص دارد و بدین معناست که شهر کاشمر در بعد اقتصادی از زیست پذیری بالاتری نسبت به سایر ابعاد اجتماعی و زیست‌محیطی برخوردار است. جهت رتبه‌بندی متغیرها در هر یک از ابعاد، متغیر فرصت‌های شغلی موجود در بعد اقتصادی، متغیرهای حس هویت و تعلق مکانی در بعد اجتماعی و متغیر رضایتمندی از فضاهای عمومی در بعد زیست‌محیطی، بالاترین میانگین رتبه را به خود اختصاص داده‌اند.

**کلمات کلیدی:** زیست پذیری، جامعه شهری، شهر زیست پذیر، کاشمر.

## مقدمه

در جهان امروز، شهرها به مکان اصلی سکونت و فعالیت تبدیل شده و شهرنشینی به عنوان شیوه برتر زندگی شناخته می‌شود. این سبک زندگی مدرن، که از عوامل مهم و تأثیرگذار بر سلامت فردی و اجتماعی شهروندان و مظهر شبکه‌ای از روابط پیچیده اجتماعی است، بستر و شکل‌دهنده بسیاری از چالش‌های اساسی در زندگی شهروندان امروزی می‌باشد (بازوندی و شهبازی، ۱۳۹۳:۳). امروزه مسائل شهر و شهروندی به مهم‌ترین مسائل مؤثر بر ابعاد کمی و کیفی زندگی انسان تبدیل شده است. در گذشته شهر در مفهوم عام آن اهمیت داشت، اما در دوران معاصر این اهمیت هم از نظر مردم و هم از دیدگاه متخصصان شهری مفهوم عامیانه خود را از دست داده است. از این رو پرداختن به تئوری‌های جدید شهر که هر یک باهدف حل مشکلات شهری، بهبود وضعیت کیفی و کمی زندگی شهروندان در شهرها، ارتقاء کیفیت محیط شهر، مدیریت شهر، پیشبرد شهر به‌سوی مطلوبیت و... مطرح شده‌اند، بیش‌ازپیش مهم است (بندراآباد، ۱۳۹۰:۳).

یکی از مباحث مطرح در نظریه توسعه پایدار، رویکرد زیست‌پذیری می‌باشد که همچون سایر رویکردهای نوین نظریه توسعه پایدار مانند شهر تاب‌آور، شهر خلاق، شهر آرمانی، شهر امن، شهر سالمندان و شهر دوستدار کودک، جامعه را در جهت ایجاد شهری مطلوب‌تر برای زندگی و پایداری بیشتر رهنمون می‌سازد (ساسانپور و همکاران، ۱۳۹۷:۲۴۲). پیرامون مفهوم زیست‌پذیری، مباحث گسترده‌ای در زمینه پایداری، حمل‌ونقل شهری، سرزندگی محیط و... مطرح است که نشان می‌دهد دست‌یابی به زیست‌پذیری شهری که به آن شهر موفق نیز می‌گویند، از طریق حل معضلات اجتماعی (فقر، اختلاف طبقاتی)، اقتصادی (بیکاری، اعتیاد)، زیست‌محیطی (کاهش آلودگی)، فرهنگی (بی‌سوادی) و سرزندگی (پایداری اکولوژیکی) حاصل می‌شود (تیمور<sup>۱</sup> و همکاران، ۲۰۰۵:۱). ادبیات زیست‌پذیری در برنامه‌ریزی شهری و شهرسازی مباحثی از جمله ایجاد جامعه قابل سکونت و امن برای شهروندان و الزامات موردنیاز آن را مطرح

<sup>۱</sup> Timmer

می‌نماید و به‌طور فزاینده؛ مفهوم تقویت جامعه در سطح تراز اول مفهوم زیست‌پذیری قرار می‌گیرد (هانکینز<sup>۱</sup>، ۲۰۰۹: ۸۴۶) در اصل مردم و مکان، در دو سوی مفهوم زیست‌پذیری هستند اما معمولاً شاخص‌های زیست‌پذیری، به بررسی صرف مکان و قلمرو می‌پردازند و نه جامعه انسانی، خصوصاً زمانی که این جامعه دچار تغییراتی شده و تحرک مکانی و جابجایی را در گذر زمان داشته باشد (لاریس<sup>۲</sup>، ۲۰۰۵: ۷). از این رو در مباحث مرتبط با زیست‌پذیری باید به اقلیم محلی، محیط‌زیست، منابع، نهادها، فرهنگ، اقتصاد و مردم محلی و نیازها و خواسته‌های آن‌ها توجه دقیق داشت (سلیمانی مهرنجانی، ۱۳۹۵: ۳۸).

در رابطه با پیشینه تحقیق می‌توان اظهار نمود خاستگاه مفهوم شهر زیست‌پذیر به دوران یونان باستان برمی‌گردد که افرادی در پی بسط ایدئولوژی و مفهوم عدالت و انصاف بودند (حاتمی‌نژاد و دیگران، ۱۳۹۳: ۲۴). با توجه به اهمیت مفهوم زیست‌پذیری بخصوص در شهرهای امروزی، تحقیقاتی انجام‌شده که در قالب جدول ۱ به آن‌ها پرداخته شده است. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در کشور، شهرهای ایران در رابطه با مفهوم زیست‌پذیری وضعیت مطلوبی ندارند. رشد جمعیت شهری و شهرنشینی قبل از فرآیند برنامه‌ریزی شهری در ایران، شهرها را به شدت از معیارهای زیست‌پذیری و استانداردهای زیست‌محیطی دور کرده است (ملک حسینی و ملک پور، ۱۳۹۵: ۵۴).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
پرتال جامع علوم انسانی

<sup>1</sup> Hankins

<sup>2</sup> Larice

## جدول ۱- بررسی پیشینه تحقیق در زمینه زیست پذیری

محقق	سال	عنوان	نتیجه
<b>مطالعات خارجی</b>			
دانستان <sup>۱</sup>	۲۰۰۷	ایجاد شاخص زیست‌پذیری: ارزیابی زیست‌پذیری محله	مروری بر ادبیات نشان می‌دهد که زیست‌پذیری یک محله ارتباط محکم و مستقیمی با شاخص امنیت و کیفیت فضاهای سبز و پارک‌ها دارد.
لسولی <sup>۲</sup> و همکاران	۲۰۱۰	ابعاد و ویژگی‌های زیست‌پذیری و اهمیت آن از نظر ساکنان	ابعاد زیست‌پذیری عبارت‌اند از بعد اجتماعی، کالبدی، عملکردی و امنیت. از این میان مهم‌ترین بعد از نظر ساکنان، امنیت و کم‌اهمیت‌ترین آن‌ها بعد اجتماعی است.
نیوتن <sup>۳</sup>	۲۰۱۲	زیست‌پذیری و پایداری، چالش‌های تکنیکی-اجتماعی شهرهای قرن ۲۰	بسیاری از زیرساخت‌های اصلی شهر که باعث زیست‌پذیری شهرهای استرالیا شده است، از منابع ناپایدار تأمین می‌شود و به عبارتی، پایدار نیست.
حسن و سلیمان	۲۰۱۳	زیست‌پذیری مرکز شهر کوالالمپور	میان زیست‌پذیری و فعالیت‌های خیابانی رابطه وجود دارد و امنیت موضوع مهمی است که در ایجاد محیط زیست‌پذیر و افزایش راحتی ساکنان و رضایتمندی آنان از حضور در مرکز شهر موثر می‌باشد.
بنجامین ال ساینلوآنگا	۲۰۱۴	الگوی فضایی زیست‌پذیری شهری در منطقه هیمالیا	در این پژوهش با استفاده از روش‌های کمی، ابعاد عینی و ذهنی زیست‌پذیری در سطح محلات بررسی شده که نتایج نشان می‌دهد محلات مرکزی در مقایسه با محله‌های حاشیه‌ای و پیرامونی منطقه هیمالیا زیست‌پذیرتر هستند. همچنین بین ابعاد عینی و ذهنی زیست‌پذیری در این منطقه، رابطه معنی‌داری وجود ندارد.
نور <sup>۴</sup>	۲۰۱۵	به‌سوی پایداری در شهر زیست‌پذیر	در این تحقیق از دسترسی، عدالت، مشارکت، دسترسی به حمل‌ونقل، ارتباطات، آب، بهداشت، غذا، هوای پاک، مسکن ارزان، اشتغال، فضاهای سبز به عنوان شاخص‌های زیست‌پذیری نام برده شده و نتایج بیانگر آن است که با استفاده بهینه از محیط‌زیست در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، مدیران شهری بهتر می‌توانند شهرهای زیست‌پذیر و تاب‌آور را در مقابله با مشکلات محیط‌زیستی ایجاد کنند.
محقق	سال	عنوان	نتیجه
<b>مطالعات داخلی</b>			
حبیبی	۱۳۹۲	بررسی عوامل موثر بر افول حس سرزندگی و زیست‌پذیری در بافت‌های تاریخی و فرسوده مطالعه موردی: محله سنگ سیاه شیراز	عوامل متعددی نظیر فرسودگی در ابنیه و کالبد و سیمای بافت، عدم برخورداری لازم از تأسیسات و زیرساخت‌ها و خدمات شهری مناسب با نیاز امروز و همچنین فقدان زندگی اقتصادی مناسب در بافت، سبب افول سرزندگی و زیست‌پذیری و در نهایت فرسودگی بافت محله سنگ سیاه شیراز است.
حانمی نژاد و همکاران	۱۳۹۳	سنجش میزان زیست‌پذیری منطقه دو شهر سندج	بین ابعاد اصلی زیست‌پذیری محلات تفاوت چندانی وجود ندارد. از نظر توزیع فضایی، ابعاد سه‌گانه (اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی) بصورت یکسان توزیع نشده و توزیع فضایی به‌صورت خوشه‌ای است.
حصاری و همکاران	۱۳۹۵	تحلیل فضایی منطقه کلان‌شهری تبریز با رویکرد زیست‌پذیری	بر مبنای یافته‌های تحقیق، در تمامی نقاط این محدوده شرایط زیست‌پذیری یکسان نیست و بین منطقه کلان‌شهری تبریز از نظر شاخص‌های زیست‌پذیری، تفاوت معناداری دیده می‌شود و می‌توان گفت که در شاخص اقتصادی، اختلاف زیست‌پذیری بیشتر از سایر شاخص‌ها است.

مآخذ: مطالعات تحقیق، برگرفته از منابع محققان، ۱۳۹۷

<sup>1</sup> Dunstan

<sup>2</sup> Leby

<sup>3</sup> Newton

<sup>4</sup> Nour

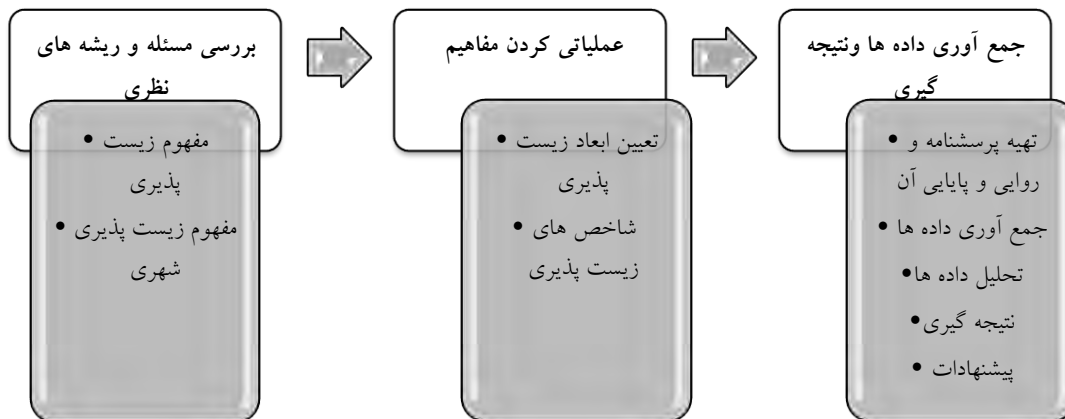
شهر کاشمر در سال ۱۳۹۷ دارای ۱۰۲۲۸۲ نفر جمعیت بوده که با توجه به ساختار کالبدی و اجتماعی این شهر، وجود مراکز آموزش عالی و محدوده های اسکان غیررسمی (محدوده رودخانه و محله حسین آباد)، جاذبه های شغلی و امکانات شهری برای روستائیان نزدیک به شهر و... در جذب مهاجر نقش زیادی داشته است (بمانیان و همکاران، ۱۳۳: ۱۳۹۰) و همین امر موجب مشکلات اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی در این شهر شده که چاره اندیشی و عدم ارائه برنامه ریزی صحیح و منطقی، این شهر را در آینده ای نه چندان دور با مشکلات متعدد زیستی مواجه خواهد کرد؛ بنابراین پژوهش حاضر می کوشد تا مهم ترین مؤلفه های زیست پذیری در شهر کاشمر را شناسایی کرده و ادراک ذهنی افراد از وضعیت تأمین نیازهای زیستی آنان را مورد مطالعه قرار دهد. در این راستا نظرسنجی از مردم و آگاهی از نظرات و دیدگاه های آنان در زمینه چگونگی تبدیل شهر کاشمر به یک مکان مطلوب و مناسب برای کار و زندگی مورد تاکید قرار دارد. بر این مبنا این تحقیق در پی آن است که مهمترین شاخصهای تاثیرگذار در زیست پذیری شهر کاشمر را شناسایی کرده و به سوالات زیر پاسخ گوید:

۱- چه رابطه ای بین ویژگی های فردی و شاخص های زیست پذیری در شهر کاشمر وجود دارد؟

۲- کدامیک از ابعاد و متغیرهای اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی در زیست پذیری شهر کاشمر تاثیر بیشتری داشته اند؟

## داده ها و روش

روش تحقیق مجموعه ای از قواعد، ابزار و راه های معتبر و نظام یافته برای واقعیت ها، کشف مجهولات و دستیابی به راه حل مشکلات است (خاکی، ۱۳۷۹: ۲۰۱). در پژوهش حاضر، روش تحقیق، توصیفی - تحلیلی است که برای گردآوری اطلاعات از روشهای کتابخانه ای (فیش برداری، بررسی کتاب و مقالات، سایتهای معتبر) و میدانی (پرسشنامه محقق ساخته) استفاده شده که با بررسی مطالعات انجام شده، ابعاد و گویه های مربوط به زیست پذیری در راستای اهداف تحقیق در قالب شکل ۱ بیان شده اند.



شکل ۱- فرآیند پژوهش

مآخذ: نگارندگان، ۱۳۹۶

شاخص‌ها از یک‌سو، ابزاری برای شناخت دقیق شرایط موجود در جامعه در یک مقطع زمانی اند و از سوی دیگر، نشان‌دهنده تصویر روندها و دگرگونی‌هایی که طی دوره مشخصی رخ داده است؛ بنابراین اندازه‌گیری زیست‌پذیری در صورتی که بر اساس دانش و فرهنگ محلی هر مکان باشد، بسیار معنادارتر است. بر این اساس، توجه به مردم محلی هر مکان در مطالعه زیست‌پذیری از ضروریات است. معیارهای زیست‌پذیری همچنین با توجه به شرایط مکانی و زمانی مختلف، متفاوت‌اند؛ بنابراین، قابل تعویض با یکدیگر نیستند و باید توسط مردم در مکان‌ها و در مقیاس‌های زمانی مختلف موردسنجش قرار گیرند (یو پندی<sup>۱</sup>، ۲۰۱۳: ۷۴). با توجه به اینکه انتخاب شاخص در زیست‌پذیری برای مطالعه وضعیت آن بسیار ضروری و مهم است، در این پژوهش ۳ بعد شامل بعد اقتصادی (۳ شاخص و ۱۸ گویه)، بعد اجتماعی (۶ شاخص و ۴۳ گویه) و بعد زیست‌محیطی شهری (۳ شاخص و ۱۶ گویه) مدنظر می‌باشد. پس از مشخص شدن چارچوب نظری تحقیق، سوالات پرسشنامه در راستای گویه‌های مشخص شده و بر اساس طیف پنج‌مقیاسی لیکرت تنظیم گردید. روایی پرسشنامه توسط کارشناسان

<sup>۱</sup> Yogesh

انجام گردید و جهت تعیین پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. آلفای کرونباخ به دست آمده در این تحقیق به میزان ۰/۸۹۵ بوده که نشان دهنده ضریب پایایی در سطح قابل قبولی است.

جامعه آماری پژوهش شامل ساکنان شهر کاشمر در سال ۱۳۹۷ (۱۰۲۲۸۲ نفر) می باشد. برای مشخص نمودن حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده که حجم نمونه ۳۸۴ نفر برآورد شده است. نحوه توزیع پرسشنامه ها بصورت تصادفی بوده و بعد از جمع آوری پرسشنامه ها، اطلاعات در نرم افزار SPSS وارد شده و برای تحلیل داده ها، از آزمون های تی، همبستگی و فریدمن استفاده شده است.

جدول ۲- ابعاد، شاخص ها و گویه های مورد مطالعه در تحقیق

ابعاد	شاخص	گویه
زیست پذیری اقتصادی	اشتغال و درآمد	وجود فرصت های شغلی متعدد، امکان سرمایه گذاری سودآور و پررونق، امکان خرید یا اجاره مسکن قیمت مناسب، درآمد سرپرست خانواده
	مسکن	متراژ و مساحت مسکن، تعداد اتاق مسکن، نور و روشنایی مسکن، کیفیت معابر و میدان ها، ایمنی واحد مسکونی در برابر حوادث طبیعی
	خدمات زیرساختی	کیفیت آب، کیفیت برق، کیفیت گاز، کیفیت خطوط تلفن، کیفیت خدمات اداری و دولتی، تنوع کالاها و خدمات در محله، تهیه مایحتاج روزانه در محله، کیفیت پیاده روها، اشراف سایر مساکن به واحد مسکونی
زیست پذیری اجتماعی	آموزش عمومی	عملکرد معلمان و مدیران آموزشی، کیفیت و امکانات آموزش مدارس، وجود کلاس های فوق العاده کنکور و تقویتی و... در محله، کیفیت کلاس های فوق العاده، کیفیت کلاس برای گذران اوقات فراغت، نوساز یا نوسازی ساختمان مدارس، امکان پیاده رفتن کودکان به مدارس
	بهداشت	در دسترس بودن درمانگاه و بیمارستان، کیفیت خدمات درمانگاه و بیمارستان، وجود مراکز خدمات تخصصی درمانی، تعداد و کیفیت مرکز ترک اعتیاد و مشاوره، عملکرد اورژانس ۱۱۵ در محله
	مشارکت و همبستگی	اعتماد به تصمیمات شورای شهر و شهرداری، مشارکت در تصمیمات شورای شهر، مشارکت مالی پروژه های شهری، روحیه کارگروهمی میان مردم، احترام میان مردم محله، میزان ارتباط شهروندان با شورای شهر، میزان مشارکت مردم در پروژه های عمرانی

حس تعلق به محله، آشنایی و ارتباط با هم محله‌ای‌ها، محله به‌عنوان مناسب‌ترین محل زندگی، تمایل به رفتن از محله، امید به بهبود شرایط زندگی و توسعه محله، برگزاری جشن‌های مذهبی در محله، برگزاری مراسم مذهبی در حسینیه‌ها و مساجد، برگزاری عزاداری‌ها در خیابان	هویت و حس تعلق مکانی	
کیفیت پارک‌های محله، امنیت فضای بازی کودکان در پارک، وجود رستوران‌ها و کافی‌شاپ‌های، وجود کتابخانه‌ها کافی و مجهز، وجود فضاها و امکانات ورزشی محله، وجود امکانات تفریحی و گذران اوقات فراغت	تفریح و اوقات فراغت	
امنیت شبانه مردم محله، امنیت روزانه مردم محله، امنیت شبانه‌روز زنان و کودکان، وجود ساکنین با سابقه کیفری، میزان وقوع جرائمی (دزدی، مواد مخدر...)، امنیت وسایل نقلیه پارک شده در خیابان، درگیری بین افراد بومی و مهاجران تازه‌وارد، نزاع‌های خیابانی در محله، گشت منظم پلیس در محله، عملکرد پلیس ۱۱۰ در محله	امنیت فردی و اجتماعی	
پاکیزه بودن محیط محله، میزان آلودگی صوتی در محله، کیفیت جمع‌آوری زباله از سطح محله، مطلوبیت جمع‌آوری آب سطحی محله، وجود حیوانات و حشرات موذی در محله، آلودگی ناشی از فعالیت‌های کارگاهی و انبار در محله	آلودگی	زیست پذیری زیست محیطی
کیفیت زیبایی طبیعی در شهر، کیفیت ساختمان‌ها و معماری بناها، کیفیت مناسب معابر و خیابان‌ها کیفیت فضای سبز شهر	چشم‌انداز	
سرزندگی فضاهای عمومی، فضاهای عمومی زیبا و دارای روشنایی، فضاهای عمومی جالب و جذاب و کیفیت مطلوب، فضاهای عمومی امن و تمیز، پیاده راه‌ها امن و پررفت‌وآمد، وجود معابر و خیابان‌های زیبا در محله	فضای عمومی	

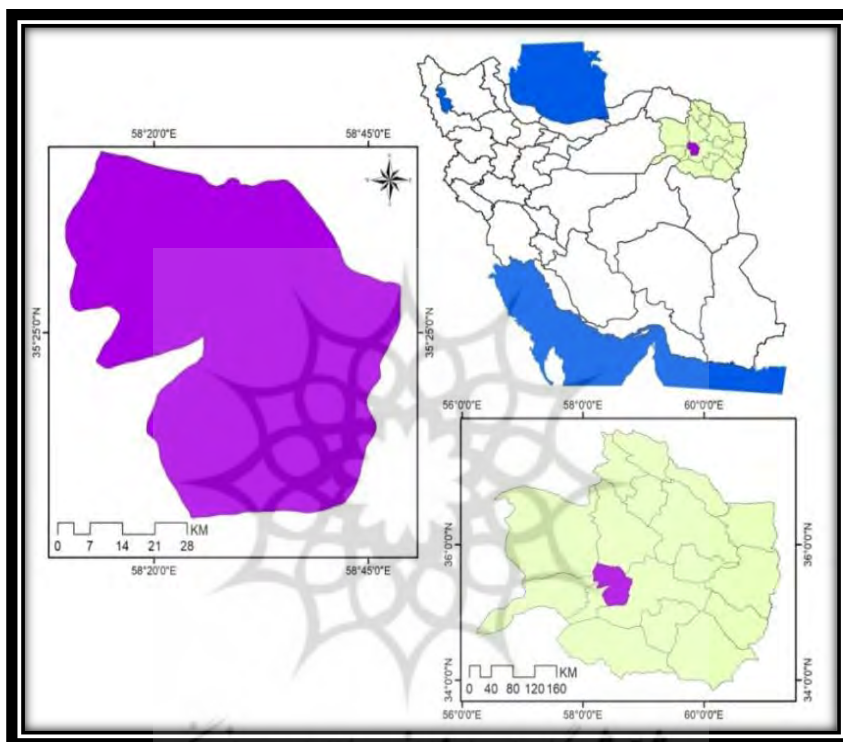
مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

### جغرافیای محدوده مورد مطالعه

کاشمر یکی از شهرستان‌های استان پهناور خراسان رضوی است که با مساحت ۳۳۴۹.۹۶ کیلومترمربع در فاصله‌ی ۲۱۷ کیلومتری جنوب غربی مشهد واقع شده است (آمارنامه خراسان، ۱۳۷۹). این شهرستان از نظر جغرافیایی در ۳۵ درجه و ۵۲ دقیقه عرض شمالی و ۵۸ درجه و ۴۷ دقیقه طول شرقی قرار دارد. ارتفاع این شهر از سطح دریا ۱۰۵۲ متر است (جعفری، ۱۳۷۴: ۱۲). شهرستان کاشمر، از شمال به شهرستان‌های نیشابور و سبزوار، از شرق به تربت‌حیدریه، از جنوب به گناباد و از غرب به بردسکن محدود



می‌شود. این شهرستان دارای دو منطقه کوهستانی کوه سرخ در شمال، ارتفاعات فغان بجستان در جنوب، منطقه‌ای کویری و خشک در غرب و جنوب و جلگه‌ای حاصلخیز در محدوده حومه شهر و قصبات آن می‌باشد. آب‌وهوای این محدوده نیز خشک و نیمه‌خشک است.



شکل ۲- موقعیت سیاسی شهر کاشمر

## یافته‌ها و بحث

بررسی ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه‌ها بر اساس ۶ سؤال عمومی شامل: جنسیت، سن، وضعیت تأهل، میزان تحصیلات، نوع اشتغال و نوع مالکیت تنظیم گردیده که در جدول ۳ آمده است. با توجه به نتایج بدست آمده، بیشتر ساکنان در سنین جوانی و با سطح تحصیلات دانشگاهی و اغلب دارای خانه ملکی و مشاغل دولتی بوده‌اند. همچنین اغلب آنها به مدت طولانی در شهر ساکن بوده‌اند.

جدول ۳- ویژگی‌های عمومی پاسخگویان

ردیف	وضعیت جنسی	فراوانی	درصد	ردیف	مدت سکونت جامعه	فراوانی	درصد
۱	مرد	۱۹۷	۵۱/۳	۱	۱-۵ سال	۲۲	۵/۷
۲	زن	۱۸۷	۴۸/۷	۲	۵-۱۰ سال	۳۹	۱۰/۲
ردیف	وضعیت سنی	فراوانی	درصد	۳	۱۰-۲۰ سال	۱۰۶	۲۷/۶
۱	۱۵-۳۰	۲۰۵	۵۳/۴	۴	بالای ۲۰ سال	۲۱۷	۵۶/۵
۲	۳۰-۴۵	۱۳۵	۳۵/۲	ردیف	وضعیت سکونت	فراوانی	درصد
۳	۴۵-۶۰	۴۴	۱۱/۵				
ردیف	وضعیت تحصیلات	فراوانی	درصد	۱	اجاره‌ای	۱۴۲	۳۷
۱	ابتدایی	۶	۱/۶	۲	ملکی	۲۴۲	۶۳
۲	راهنمایی	۶	۱/۶	ردیف	وضعیت شغلی	فراوانی	درصد
۳	دیپلم	۹۳	۲۴/۲	۱	دولتی	۱۴۸	۳۸/۵
۴	کاردانی	۱۶	۴/۲	۲	آزاد	۵۸	۱۵/۱
۵	کارشناسی	۱۵۳	۳۹/۸	۳	خانه‌دار	۴۳	۱۱/۲
۶	کارشناسی ارشد	۷۷	۲۰/۱	۴	دانشجو	۱۱۳	۲۹/۴
۷	دکتر	۳۳	۸/۶	۵	بیکار	۲۲	۵/۷

مآخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

برای بررسی ابعاد مرتبط با موضوع تحقیق، سوالات مرتبط با این بخش از نظر میانگین مورد ارزیابی قرار گرفته که تحلیل ابعاد زیست پذیری اقتصادی در جدول (۴) نشان می‌دهد شاخص‌های وجود کیفیت شبکه گاز (میانگین ۴/۲۴)، کیفیت شبکه برق (میانگین ۴/۲۲) و تهیه مایحتاج روزانه در محله (میانگین ۴/۱۶) بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده‌اند. پایین‌ترین میانگین نیز متعلق به شاخص‌های فرصت‌های شغلی، سرمایه‌گذاری سودآور و پررونق و خرید یا اجاره مسکن باقیمت مناسب با میانگین ۲/۳۰، ۲/۴۱ و ۲/۷۸ است.

جدول ۴- فراوانی و انحراف معیار سنجش میزان زیست پذیری اقتصادی شهرستان کاشمر

انحراف معیار	میانگین	فراوانی					گویه ها	بعد اقتصادی
		خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
۱/۱۳	۲/۳۰	۲۱	۳۸	۸۳	۱۳۶	۱۰۶	وجود فرصت‌های شغلی متعدد	اشتغال و درآمد
۱/۱۵	۲/۴۱	۲۲	۴۲	۱۰۹	۱۰۹	۱۰۲	سرمایه‌گذاری سودآور و پررونق	
۱/۰۳	۲/۷۸	۲۲	۵۲	۱۸۴	۷۲	۵۴	خرید یا اجاره مسکن قیمت مناسب	
۰/۹۱	۳/۵۰	۵۸	۱۲۷	۱۵۴	۴۰	۵	درآمد سرپرست خانواده	
۱/۰۵	۳/۷۲	۱۱۳	۹۹	۱۳۴	۲۷	۱۱	متراژ و مساحت مسکن	مسکن
۱/۰۶	۳/۶۶	۱۰۷	۹۶	۱۳۷	۳۳	۱۱	تعداد اتاق مسکن	
۰/۸۶	۳/۹۹	۱۲۸	۱۴۳	۹۷	۱۶	۰	نورروشنایی مسکن	
۱/۲۵	۲/۸۵	۴۸	۶۷	۱۱۲	۹۲	۶۵	اشراف سایر مسکن به خانه	
۰/۹۳	۳/۲۹	۴۴	۹۷	۱۸۲	۵۰	۱۱	ایمنی در برابر حوادث طبیعی	
۰/۹۰	۴/۱۴	۱۴۸	۱۷۵	۴۳	۶	۱۲	کیفیت آب	امکانات و خدمات زیرساختی
۰/۶۸	۴/۲۲	۱۳۴	۲۰۵	۳۹	۶	۰	کیفیت برق	
۰/۷۵	۴/۲۴	۱۴۵	۲۰۱	۲۷	۶	۵	کیفیت گاز	
۰/۸۴	۴/۰۸	۱۱۹	۲۰۴	۴۵	۶	۱۰	کیفیت خطوط تلفن	
۱/۰۸	۳/۲۷	۶۰	۸۸	۱۵۵	۵۸	۲۳	کیفیت خدمات اداری و دولتی	
۱/۱۶	۳/۳۴	۷۶	۹۲	۱۳۳	۵۵	۲۸	تنوع کالاها و خدمات در محله	
۰/۹۱	۴/۱۶	۱۶۹	۱۳۱	۶۷	۱۱	۶	تهیه مایحتاج روزانه در محله	
۱/۱۸	۳/۵۸	۹۹	۱۲۱	۹۴	۴۳	۲۷	کیفیت پیاده‌روها	
۱/۲۶	۳/۴۱	۷۹	۱۲۷	۱۰۶	۱۷	۵۵	کیفیت معابر و میدان‌ها	

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

تحلیل ابعاد زیست‌پذیری اجتماعی در جدول (۵) جهت سنجش میزان زیست‌پذیری شاخص‌های بعد اجتماعی شهر کاشمر نشان می‌دهد که شاخص‌های امنیت شبانه مردم محله، امنیت روزانه مردم محله و امنیت شبانه‌روزی زنان و کودکان با میانگین ۴/۳۳، ۴/۲۲ و ۳/۷۸ بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده‌اند. پایین‌ترین میانگین نیز متعلق به شاخص‌های درگیری بین افراد بومی و مهاجران (میانگین ۱/۷۱)، وقوع جرائم (میانگین ۱/۷۶) و نزاع‌های خیابانی در محله (میانگین ۱/۸۸) است.

جدول ۵- فراوانی و انحراف معیار سنجش میزان زیست‌پذیری اجتماعی شهر کاشمر

انحراف معیار	میانگین	فراوانی					گویه‌ها	بعد اجتماعی
		خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
۰/۹۹	۳/۶۳	۹۱	۱۰۰	۱۷۱	۶	۱۶	عملکرد معلمان و مدیران آموزشی	آموزش عمومی
۰/۹۷	۳/۴۵	۴۸	۱۵۰	۱۳۲	۳۷	۱۷	کیفیت و امکانات آموزش مدارس	
۱/۲۸	۲/۶۶	۴۳	۴۷	۱۲۶	۷۳	۹۵	وجود کلاس‌های فوق‌العاده	
۱/۱۶	۲/۷۴	۲۷	۶۳	۱۵۵	۶۲	۷۷	کیفیت کلاس‌های فوق‌العاده	
۱/۱۷	۲/۷۸	۲۷	۷۴	۱۴۷	۶۱	۷۵	کیفیت کلاس‌گذران اوقات فراغت	
۱/۱۲	۲/۹۸	۳۱	۹۶	۱۴۴	۶۲	۵۱	نوسازی ساختمان مدارس	
۱/۰۶	۳/۵۶	۹۵	۹۳	۱۴۱	۴۴	۱۱	پیاده رفتن کودکان به مدارس	بهداشت
۱/۴۲	۳/۰۸	۸۶	۷۴	۸۳	۶۶	۷۵	دسترسی درمانگاه و بیمارستان	
۱/۲۵	۲/۹۲	۴۸	۷۸	۱۱۶	۷۸	۶۴	کیفیت خدمات درمانگاه و بیمارستان	
۱/۳۴	۲/۶۴	۴۱	۷۴	۸۴	۷۸	۱۰۷	وجود خدمات تخصصی درمانی	

ارزیابی زیست پذیری شهرهای کوچک از دیدگاه شهروندان مطالعه موردی شهر کاشمر ۲۵۵

۱/۲۵	۲/۲۱	۲۰	۵۲	۷۳	۸۲	۱۵۷	کیفیت مرکزترک اعتیاد و مشاوره	
۱/۱۹	۳/۲۹	۶۵	۱۰۴	۱۴۷	۱۷	۵۱	عملکرداورژانس ۱۱۵ در محله	
۱/۰۷	۳/۳۰	۷۵	۴۹	۱۹۸	۴۰	۲۲	اعتماد به تصمیمات شورای شهرو شهرداری	مشارکت و همبستگی
۱/۲۵	۲/۰۶	۳۲	۲۳	۵۱	۱۰۷	۱۷۱	مشارکت در تصمیمات شورایشهر	
۱/۲۷	۲/۰۱	۲۲	۴۳	۵۲	۶۷	۲۰۰	مشارکت مالی پروژههای شهری	
۰/۹۶	۲/۸۴	۲۰	۵۵	۱۹۱	۷۹	۳۹	روحیه کارگروهی میان مردم	
۰/۹۹	۳/۷۳	۸۸	۱۵۶	۹۷	۳۳	۱۰	احترام میان مردم محله	
۱/۰۶	۲/۴۲	۱۰	۴۸	۱۲۹	۱۰۳	۹۴	ارتباط شهروندان با شورای شهر	
۱/۰۴	۲/۳۹	۰	۶۹	۱۰۷	۱۱۲	۹۶	مشارکت مردم در پروژههای عمرانی	
۱/۱۰	۳/۷۷	۱۲۵	۱۰۵	۱۱۵	۲۱	۱۸	حس تعلق به محله	هویت و حس تعلق مکانی
۱/۱۹	۳/۱۷	۶۳	۸۲	۱۴۱	۵۵	۴۳	آشنایی و ارتباط باهم محلهای	
۱	۳/۵۳	۷۵	۱۰۲	۱۷۹	۶	۲۲	محله مناسبترین محل زندگی	
۱/۱۷	۲/۷۲	۳۱	۷۰	۱۰۹	۱۰۹	۶۵	تمایل به رفتن از محله	
۱/۰۴	۳/۵۹	۶۸	۱۵۸	۱۱۹	۱۲	۲۷	امید به بهبود شرایط زندگی و توسعه محله	
۱/۳۳	۳	۵۲	۱۱۲	۸۱	۶۳	۷۶	برگزاری جشنهای مذهبی محله	
۱/۱۲	۳/۵۷	۹۰	۱۲۶	۹۸	۵۳	۱۷	برگزاری مراسم مذهبی در حسینیهها و مساجد	
۱/۳۴	۳/۰۴	۷۵	۵۶	۱۳۷	۴۳	۷۳	برگزاری عزاداریها درخیابان	
۰/۷۲	۴/۲۲	۱۵۰	۱۷۸	۵۰	۶	۰	امنیت شبانه مردم محله	
۰/۷۲	۴/۳۳	۱۸۰	۱۵۸	۴۰	۶	۰	امنیت روزانه مردم محله	

۰/۹۳	۳/۷۸	۸۶	۱۷۲	۹۰	۳۰	۶	امنیت شبانه‌روز زنان و کودکان	امنیت فردی و اجتماعی
۱/۲۳	۱/۹۲	۲۳	۳۷	۲۹	۹۳	۲۰۲	وجود ساکنین با سابقه کیفی	
۱/۰۵	۱/۷۶	۱۱	۱۶	۶۴	۷۱	۲۲۲	وقوع جرمی (دزدی مواد مخدر...)	
۱/۲۳	۳/۶۲	۸۸	۱۷۳	۵۶	۲۲	۴۵	امنیت وسایل نقلیه پارک شده خیابان	
۱/۰۷	۱/۷۱	۶	۳۳	۴۵	۵۹	۲۴۱	درگیری بین افراد بومی و مهاجران	
۱/۱۰	۱/۸۸	۱۱	۳۳	۴۶	۹۸	۱۹۶	نزاع‌های خیابانی در محله	
۱/۰۷	۲/۴۱	۱۵	۴۱	۱۲۲	۱۱۶	۹۰	گشت منظم پلیس در محله	
۱/۲۰	۳/۰۲	۵۷	۵۹	۱۵۵	۶۱	۵۲	عملکرد پلیس ۱۱۰ در محله	
۱/۳۲	۲/۹۲	۶۱	۶۱	۱۲۵	۶۱	۷۶	کیفیت پارک‌های محله	
۱/۲۸	۲/۹۶	۴۵	۹۸	۱۱۴	۵۱	۷۶	امنیت فضای بازی در پارک	
۱/۳۴	۲/۶۲	۳۸	۷۸	۷۷	۸۲	۱۰۹	وجود رستوران‌ها و کافی‌شاپ	
۱/۲۲	۲/۶۷	۲۹	۷۰	۱۱۸	۸۰	۸۷	وجود کتابخانه‌ها کافی و مجهز	
۱/۲۹	۲/۶۴	۳۷	۶۵	۱۰۸	۷۲	۱۰۲	وجود فضاهای و امکانات ورزشی	
۱/۲۹	۲/۵۸	۲۹	۶۸	۱۱۹	۴۹	۱۱۹	وجود امکانات تفریحی و گذران اوقات فراغت	

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

بر اساس اطلاعات جدول (۶) که فراوانی، میانگین وزنی و انحراف معیار مؤلفه‌های زیست‌محیطی را نشان می‌دهد، بالاترین میانگین متعلق به شاخص‌های کیفیت جمع‌آوری زباله (میانگین ۳/۶۴)، پاکیزه بودن محیط محله (میانگین ۳/۶۲) و سرزندگی فضاهای عمومی (میانگین ۳/۴۵) بوده و پایین‌ترین میانگین نیز متعلق به آلودگی ناشی از

ارزیابی زیست پذیری شهرهای کوچک از دیدگاه شهروندان مطالعه موردی شهر کاشمر ۲۵۷

فعالیت‌های کارگاهی و انبار در محله (میانگین ۲)، کیفیت ساختمان‌ها و معماری بناها و همچنین وجود معابر و خیابان‌های زیبا در محله با (میانگین ۳/۰۸) می‌باشد.

جدول ۶- فراوانی و انحراف معیار سنجش میزان زیست پذیری زیست محیطی شهر کاشمر

انحراف معیار	میانگین	فراوانی					گویه ها	بعد زیست محیطی
		خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
۰/۹۲	۳/۶۲	۷۳	۱۳۴	۱۴۲	۲۹	۶	پاکیزه بودن محیط محله	آلودگی
۱/۰۷	۳/۱۶	۵۳	۸۳	۱۳۶	۹۷	۱۵	میزان آلودگی صوتی در محله	
۰/۹۳	۳/۶۴	۶۳	۱۶۹	۱۱۴	۲۷	۱۱	کیفیت جمع‌آوری زباله	
۱/۰۹	۳/۲۷	۴۸	۱۱۹	۱۴۱	۴۲	۳۴	مطلوبیت جمع‌آوری آب سطحی	
۱/۱۹	۲/۷۶	۳۹	۵۹	۱۲۳	۹۹	۶۴	حیوانات و حشرات موذی محله	
۱/۱۵	۲	۱۷	۲۷	۷۳	۹۱	۱۷۶	آلودگی ناشی از فعالیت‌های کارگاهی و انبار در محله	
۰/۹۷	۳/۴۱	۵۸	۱۰۳	۱۷۹	۲۷	۱۷	کیفیت زیبایی طبیعی در شهر	چشم‌انداز
۰/۸۶	۳/۰۸	۱۵	۸۹	۲۱۸	۳۵	۲۷	کیفیت ساختمان‌ها و معماری بناها	
۰/۹۹	۳/۱۹	۲۸	۱۲۲	۱۵۷	۵۰	۲۷	کیفیت مناسب معابر و خیابان	
۰/۹۴	۳/۱۸۲	۲۱	۱۲۱	۱۷۶	۳۹	۲۷	کیفیت فضای سبز شهر	
۱/۲۳	۳/۰۸	۵۵	۸۸	۱۳۰	۵۵	۵۶	وجود معابر و خیابان‌های زیبا در محله	
۱	۳/۴۵	۵۴	۱۳۸	۱۳۶	۳۹	۱۷	سرزندگی فضاهای عمومی	فضای عمومی
۱/۰۶	۳/۱۷	۳۳	۱۱۹	۱۵۰	۴۴	۳۸	فضاهای عمومی زیبا و دارای روشنایی	
۱/۰۶	۳/۲۳	۵۰	۹۹	۱۴۷	۶۶	۲۲	فضاهای عمومی جالب و جذاب و کیفیت مطلوب	

۱/۰۹	۳/۱۸	۴۹	۹۷	۱۴۳	۶۶	۲۹	فضاهای عمومی امن و تمیز
۱/۰۳	۳/۴۲	۵۸	۱۲۲	۱۵۶	۲۱	۲۷	پیاده راه‌ها امن و پررفت‌وآمد

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

برای بررسی رابطه بین ویژگی‌ها فردی (سن، جنس، تحصیلات، شغل و...) و شاخص‌های زیست‌پذیری از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. مقدار همبستگی بدست آمده از ارتباط سن با شاخص‌های زیست‌پذیری، برابر با ۰/۱۵ است که بیشتر از سطح معنی‌داری ۰/۰۵ می‌باشد. در نتیجه می‌توان گفت که بین این دو متغیر رابطه معنی‌داری وجود ندارد. همچنین در مورد متغیرهای جنس (۰/۰۶) و مدت سکونت (۰/۹۲۱) نیز سطح معنی‌داری به دست آمده بیشتر از ۰/۰۵ است؛ اما سه متغیر تحصیلات، شغل و وضعیت سکونت (مالک یا مستأجر) با سطح معناداری صفر، ارتباط معنادار با شاخص‌های زیست‌پذیری را نشان می‌دهند. لازم به ذکر است در آزمون همبستگی اسپیرمن ضریب بین ۰ تا ۰/۲۹ نشان دهنده همبستگی ضعیف، ضریب بین ۰/۳۰ تا ۰/۶۹ نشان دهنده همبستگی متوسط و ضریب بین ۰/۷۰ تا ۱ نشان دهنده همبستگی قوی است.

جدول ۷- نتایج آزمون اسپیرمن

تحصیلات	جنس	سن	ضریب همبستگی
-۰/۱۳۸	۰/۰۹۵	-۰/۰۷۳	ضریب همبستگی
۰/۰۰۰	۰/۰۶	۰/۱۵	سطح معناداری
۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴	تعداد نمونه
وضعیت سکونت	مدت سکونت	شغل	ضریب همبستگی
۰/۲۵۳	-۰/۰۱۵	۰/۱۸۴	ضریب همبستگی
۰/۰۰۰	۰/۷۷	۰/۰۰۰	سطح معناداری
۳۸۴	۳۸۴	۳۸۴	تعداد نمونه

مأخذ: محاسبات نگارندگان ۱۳۹۷



جدول (۸) وضعیت رتبه‌بندی ابعاد مختلف زیست پذیری شهر (ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی) را نشان می‌دهد. مقایسه میانگین رتبه‌ها بیانگر آن است که بالاترین میانگین رتبه (۲/۶۴) به بعد اقتصادی اختصاص دارد و بدین معناست که شهر کاشمر در بعد اقتصادی از زیست پذیری بالاتری نسبت به سایر ابعاد برخوردار است. و ابعاد زیست‌محیطی و اجتماعی در رتبه‌های بعدی قرار دارند. لازم به ذکر است که میانگین رتبه با میانگین حسابی تفاوت دارد و نحوه محاسبه این دو میانگین متفاوت است. مقدار مجذور کای به دست آمده برابر با ۳۵۰/۸۸ است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ قرارداد ( $P < 0.05$ ). معنی‌دار بودن آزمون فریدمن بدین معناست که از نظر پاسخگویان، ابعاد مورد بررسی رتبه‌بندی متفاوتی دارند. لازم به ذکر است این آزمون زمانی کاربرد پیدا می‌کند که محقق بخواهد نظرات یک گروه را در چند زمینه مورد بررسی قرار دهد و بر اساس نظرات افراد این گروه، اولویت هر کدام از موارد را بر اساس رتبه بندی معنی‌دار (یا گرایش‌ها معنادار افراد به هر کدام از متغیرها) مشخص نماید.

جدول ۸- نتایج آزمون فریدمن

ابعاد	میانگین رتبه	مقداری خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری	تعداد نمونه
اقتصادی	۲/۶۴	۳۵۰/۸۸	۲	۰/۰۰۰**	۳۸۴
اجتماعی	۱/۲۹				
زیست‌محیطی	۲/۰۷				

مأخذ: محاسبات نگارنده، ۱۳۹۷

جدول (۹) وضعیت رتبه‌بندی متغیرها (شاخص‌های اجتماعی) را نشان می‌دهد. میانگین رتبه هر کدام از مولفه‌ها در جدول ۹ ارائه شده است. مقایسه میانگین رتبه‌ها نشان می‌دهد که بالاترین میانگین رتبه (۴/۶۷) به شاخص هویت و حس تعلق مکانی اختصاص دارد و بعد از مؤلفه فوق، بهترین وضعیت به ترتیب شامل شاخص‌های آموزش عمومی، بهداشت، امنیت فردی و اجتماعی، تفریح و اوقات فراغت و مشارکت و همبستگی می‌باشد.

## جدول ۹- میانگین رتبه شاخص‌های اجتماعی

میانگین رتبه	مؤلفه
۴/۰۶	آموزش عمومی
۳/۲۹	بهداشت
۲/۶۵	مشارکت و همبستگی
۴/۶۷	هویت و حس تعلق مکانی
۳/۲۴	امنیت فردی و اجتماعی
۳/۰۹	تفریح و اوقات فراغت

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۳۹۷

جدول (۱۰) مهم‌ترین جدول آزمون فریدمن است که قبل از تفسیر جداول دیگر نخست باید نتایج این جدول را ارزیابی کرد و در صورت معنی‌دار بودن آزمون فریدمن، به تفسیر نتایج جداول توصیفی و میانگین رتبه پرداخت. بر مبنای نتایج بدست آمده از آزمون فریدمن این جدول معنی‌داری آماری را نشان می‌دهد. مقدار مجذورکای به‌دست‌آمده برابر با ۲۹۷/۳۵ است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ قرارداد ( $P < 0.05$ )؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که: شاخص‌های اجتماعی مورد آزمون (از نظر پاسخ‌گویان) با درجات متفاوتی مؤثر هستند.

## جدول ۱۰- نتایج آزمون فریدمن

۳۸۴	تعداد نمونه
۲۹۷/۳۵۲	مقدار خی دو
۵	درجه آزادی
۰/۰۰۰**	سطح معناداری

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

جدول (۱۱) وضعیت رتبه‌بندی شاخص‌های زیست‌محیطی را نشان می‌دهد. مقایسه میانگین رتبه‌ها نشان می‌دهد که بالاترین میانگین رتبه (۲/۲۶) به شاخص فضای عمومی

اختصاص دارد و بدین معناست که پاسخگویان در رابطه با شاخص فضای عمومی از رضایت بیشتری نسبت به سایر شاخص های زیست محیطی برخوردارند. شاخص چشم-انداز (۱/۹۴) و آلودگی (۱/۸۰) در رتبه های بعدی قرار دارند. مقدار مجذورکای به دست آمده برابر با ۴۴/۸۱ است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ قرارداد ( $P < 0.05$ ). معنی دار بودن آزمون فریدمن بدین معناست که از نظر پاسخگویان، بین شاخص های زیست محیطی، رتبه بندی متفاوتی وجود دارد. بنابراین می توان نتیجه گرفت «شاخص آلودگی نسبت به سایر شاخص های زیست محیطی در وضعیت بهتری ندارد».

جدول ۱۱- نتایج آزمون فریدمن

تعداد نمونه	سطح معناداری	درجه آزادی	مقداری خی دو	میانگین رتبه	ابعاد
۳۸۴	۰/۰۰۰**	۲	۴۴/۸۱۱	۱/۸۰	آلودگی
				۱/۹۴	چشم انداز
				۲/۲۶	فضای عمومی

مآخذ: یافته های تحقیق، ۱۳۹۷

### نتیجه گیری

زیست پذیری به عنوان رویکردی در راستای دستیابی به توسعه پایدار شهری و مجموعه ای از ویژگی هایی که محیط شهری را به مکانی جذاب برای زندگی تبدیل می کند، مطرح می باشد. این ویژگی ها می تواند به ویژگی های قابل لمس (دسترسی به زیرساخت های مناسب شهری) و ویژگی های غیر قابل لمس (حس مکان، هویت محلی و ...) تقسیم شود. در واقع زیست پذیری به رفاه اقتصادی، اجتماعی، زیستی و کالبدی کمک کرده و سبب توسعه فردی همه ساکنان یک شهر یا منطقه می شود و اصول کلیدی آن مشتمل بر عدالت، کرامت، دسترسی، صمیمیت، مشارکت و توانمندسازی است (ایمانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۹). مفهوم زیست پذیری برای افراد گوناگون معانی متفاوتی دارد، چراکه شهرگرایی و جهانی شدن به تشکیل جمعیت های بسیار متمایز در شهرهای جدید

منجر شده و همان‌طور که نیازها و خواسته‌های آنان ظاهر می‌شود، ارائه تعاریف قابل قبول و کاربردی برای زیست‌پذیری نیز چالش برانگیز می‌شود (ساسان پور و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۱). در واقع زیست‌پذیری صرفاً پیامد ملموس شرایط بسنده و مطلوب شهری نیست، بلکه پیامد قابل‌لمسی از ادراک مردم در مورد زندگی شهری است. یک شخص «باید هم شهر روی زمین و هم شهر موجود در اذهان را در نظر بگیرد» (پاسونه<sup>۱</sup>، ۲۰۰۳: ۲۰). این پژوهش که باهدف بررسی شناسایی شاخص‌های زیست‌پذیری شهری و ارزیابی این شرایط در وضع موجود شهر کاشمر صورت گرفته، شاخص‌های زیست‌پذیری در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی را مورد بررسی قرار داده است. نتایج نشان می‌دهد که شاخص‌های اقتصادی مانند شاخص فرصت‌های شغلی موجود، درآمد مناسب و دسترسی به شغل مناسب در روستا یا شهر مجاور و... در میان سایر شاخص‌ها، تأثیر بسزایی در تعیین میزان زیست‌پذیری این شهر داشته است. غالباً سطوح بهزیستی اجتماعی نتیجه کارکرد توزیع و اختصاص منابع اقتصادی است؛ بنابراین، اگر شاخص‌های رشد اقتصادی قوی باشند، جنبه‌های کیفی اقتصاد در شکل‌دهی به کیفیت زندگی و ایجاد مناطق دارای زیست‌پذیری بالا، مؤثر است. این یافته‌ها با دیدگاه ژانگ مائو<sup>۲</sup> (۲۰۱۰) مبنی بر اینکه چالش‌های مادی و اقتصادی، شاخص اصلی برای اندازه‌گیری استانداردهای زندگی است، مطابقت دارد و همچنین در مطالعاتی که پیرامون زیست‌پذیری شهری در ایران انجام شده با پژوهش حاتمی نژاد و همکاران (۱۳۹۳) که بر روی شهر سنندج انجام شده که یکی از راه‌های بهبود وضعیت زیست‌پذیری در این شهر را ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و متنوع برای کاهش بیکاری و گسترش فعالیت‌های تولیدی و تجاری می‌داند مطابقت می‌کند و همچنین با نتایج پژوهش رخشانی نسب و نیری (۱۳۹۷) که بر روی شهر زاهدان انجام شده و معتقد است که متغیر درآمد بیش‌ترین تأثیر را بر میزان رضایت ساکنان شهر از وضعیت زیست‌پذیری دارد، از نظر نتایج مطابقت دارد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد در میان شاخص‌های موردبررسی در بعد اقتصادی،

<sup>۱</sup> Pacione

<sup>۲</sup> Jang mao

بالاترین میانگین مربوط به شاخص‌های وجود کیفیت شبکه گاز (میانگین ۴/۲۴) و پایین‌ترین میانگین مربوط به شاخص فرصت‌های شغلی متعدد (میانگین ۲/۳۰) بوده است. در بعد اجتماعی بالاترین و پایین‌ترین میانگین به ترتیب متعلق به شاخص‌های امنیت شبانه مردم محله و درگیری بین افراد بومی و مهاجران با وزن ۴/۳۳ و ۱/۷۱ بوده است. همچنین در بعد زیست‌محیطی بالاترین و پایین‌ترین میانگین مربوط به شاخص‌های کیفیت جمع‌آوری زباله (میانگین ۳/۶۴) و آلودگی ناشی از فعالیت‌های کارگاهی و انبار در محله (میانگین ۲) است. نتایج آزمون اسپیرمن گویای عدم رابطه معنادار بین ویژگی‌های فردی (سن، جنس) و شاخص‌های زیست‌پذیری است. اما سه متغیر تحصیلات، شغل و وضعیت سکونت (مالک یا مستأجر) با سطح معناداری صفر، ارتباط معنادار با شاخص‌های زیست‌پذیری را نشان می‌دهند. نتایج آزمون فریدمن نشان داد شهر کاشمر در بعد اقتصادی از زیست‌پذیری بالاتری نسبت به سایر ابعاد برخوردار است. در بعد اجتماعی نیز بهترین وضعیت زیست‌پذیری متعلق به شاخص هویت و حس تعلق مکانی (میانگین ۴/۶۷) می‌باشد و شاخص‌های دیگر نیز با درجات متفاوتی مؤثر هستند. پاسخگویان در بعد زیست‌محیطی در رابطه با شاخص فضای عمومی (میانگین ۲/۲۶) رضایت بیشتری نسبت به سایر شاخص‌های زیست‌محیطی داشتند و بدین ترتیب اصالت بحث‌های زیست‌پذیری اساساً در پیوند دادن مطلوب میان مکان و مردم (شهروندان) و لحاظ داشتن نگرش آن‌ها در این رابطه می‌تواند مؤثر باشد (موسوی نوری و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۵۴).

با توجه با نتایج پژوهش می‌توان دریافت که مطالعه وضعیت زیست‌پذیری شهر از دیدگاه ساکنان می‌تواند اطلاعاتی مناسب برای شناسایی اولویت‌های شهروندان و دلایل نارضایتی آن‌ها از کیفیت زندگی در محیط شهری به دست آورد و زمینه اتخاذ سیاست‌ها و استراتژی‌های مناسب برای بهبود زیست‌پذیری شهری را برای مدیران و مسئولان شهری فراهم نماید. مهم‌ترین راهکارهایی که می‌توان در رابطه با بهبود وضعیت شاخص‌های زیست‌پذیری در شهر کاشمر عنوان نمود عبارتند از:

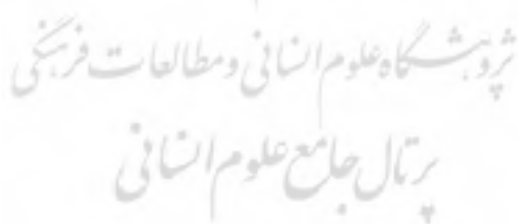
- الزام رعایت ضوابط ساخت و ساز در نمای ساختمانها در راستای زیبایی منظر شهری
- توسعه و گسترش امکانات آموزشی (کتابخانه‌های مجهز و کلاس‌های آموزشی و مهارت و ...) و تفریحی (پارکها، مراکز تفریحی و...) با دسترسی مناسب در سطح شهر
- افزایش خدمات رسانی در زمینه برگزاری ورزشهای همگانی و راه اندازی باشگاههای ورزشی در راستای افزایش سلامت جسمی و روانی
- تلاش در جهت افزایش شادابی و سلامت روانی افراد و گروه های مختلف ساکن در شهر
- افزایش اعتماد و جلب نظر شهروندان برای سرمایه‌گذاری در شهر باتوجه با قابلیت‌های بالقوه موجود جهت سرمایه‌گذاری، اشتغال و ایجاد درآمد پایدار

#### منابع

- Abedini, A., Karimi. R. (2016). Measuring liveability in cities based on FANP method (Case Study: Fifteen Areas of Urmia). *Environmental Studies*, 42 (4), 735-752, (in Farsi).
- Badland, Hannah M., Carolyn, W., Lain. B. (2014). Urban Liveability: Emerging Lesson from Australian for exploring the potential for indicators to measure the social determinants of health. *Social Science and Medicine*, 111, 64-73, (in Farsi).
- Bazvandi, F., Shahbazi, M. (2014). The effect of vitality on creating citizen's mental image and ratio of utilization of urban spaces (case study: sidewalk of Sepahsalar st. in Tehran). *Journal of Urban Landscape Research*, First Year, 1, 33- 43, (in Farsi).
- Barati, N., Yazdanpanah, M. (2011). Conceptual Relationship between Social Capital and Quality of Life in Urban Environments (Case Study: Pardis New Town), *Research and Cultural Society. Institute of Humanities and Cultural Studies*, 2 (1), 25 – 49, (in Farsi).
- Bemanian, M., RezaeiRad, H., Mehrdadian, A. (2011). Measurement of the effects of migration as the most important factor in identifying urban poverty in informal settlements using GIS (Case study of Kashmar). *Journal of Environmental Planning*, 4 (15), 125-146, (in Farsi).

- Bandarabad, A. (2011). *The Livable City from Foundations to Meaning*. Azarakhsh Publications, Tehran, first edition, (in Farsi).
- Dunstan, K. (2007). *Creating an Indicator of Liveability: The Neighbourhood Liveability Assessment Survey (NLAS)*. Paper prepared for European Urban Research Association (EURA) conference, 12-14 September, Glasgow, Scotland.
- Hankins, K. (2009). The disappearance of the state from Livable" Urban Spaces. *Antipode* 41 (5), 845-866.
- Hatami Nejad, H., Rezvani, M., Fariba, K. (2014). Assessing the livability of the two cities of Sanandaj. *Journal of Spatial Analysis Environmental Hazards*, 4, 23-37, (in Farsi).
- Imani, B., Zarebnia, M., Kanooni, R. (2018). Evaluation and analysis of rate of Habitability in the central part of metropolitan areas (Case study: District 12 of Tehran). *Quarterly Journal of Geography and Environmental Studies*, Seventh Year, 26, 57-70, (in Farsi).
- Jafari, A. (1995). *Natural Geography of Iran*. Publications of the Institute of Geography and Cartography of Geology, (in Farsi).
- Khaki, G. (2000). *Thesis-Writing-Based Research Method*. Bazetab Publications, Tehran, (in Farsi).
- Soleimani, M., Tavalai, S., Rafieian, M., Zangana, A. (2016). Urban Living: Concept, Principles, Dimensions and Indicators. *Journal of Urban Planning Geography Research*, 4 (1), 27-50, (in Farsi).
- Larice, M. (2005). *Great neighborhoods: the livability and morphology high density neighborhoods in urban North America*, PHD
- Leby, J., Hashim, A. (2010). Liveability Dimensions and Attributes: Their Relative Importance in the Eyes of Neighborhood Residents. *Journal of Construction in Developing Countries*, 12 (1), 76-31
- Malek Hosseini, A., Malekpour, M. (2016). Kermanshah livability assessment, *Journal of Geography. Civil Engineering, Urban Planning, Architecture*, Second Year, 20, 53-62, (in Farsi).
- Management and Planning Organization, Khorasan Province Statistics. (2000). *Program and Budget Organization*, 34, 79-94, (in Farsi).
- Mousavi Nouri, A., Varesi, H., Mohammadi, J. (2016). Evaluation and analysis of livability components of Tehran metropolis, *Geography, International journal of the Iranian geographical association*, 14 (51), 237-58, (in Farsi).
- National Research Council. (2002). *Community and quality of life; data needs for informed decision making*, National Academy Press, Washington.
- Newton, P. (2012). Liveable and Sustainable? Socio-Technical Challenges for Twenty-First Century Cities. *Journal of Urban Technology*, 19, 81-102.

- Nour, W. (2015). Towards Sustainability in the Livable City, International Transaction Journal of Engineering, Management, & Applied Sciences & Technologies, 6 (4), 145-155.
- Pacione, M. (2003). Urban environmental quality and human wellbeing: a social geographical perspective. Landscape and Urban Planning, 65, 19-30.
- Timmer, V., Nola, K. (2005). The World Urban Forum 2006 Vancouver, working group discussion paper international center for sustainable cities.
- Sasanpour, F., Tavalaee, S., Jafari Asadabadi, H. (2015). Measuring and assessing urban livability in twenty-two regions of Tehran metropolitan area. Journal of Regional Planning, Fifth Year, 18, 27-42, (in Farsi).
- Sasanpour, F., Alizadeh, S. (2015). Livability assessment of Urmia Urban areas with Raslpi Model. Journal of Applied Research in Geographical Sciences, 18(84) (in Farsi).
- Yogesh, K., Bharat, A. (2013). Understanding Qualitative Conceptions of Livability: Indian Perspective. International Journal of Research in Engineering and Technology, 374-379.





## **Analysis and Evaluation of the Livability of Towns from the Citizens' Viewpoint: A Case study of Kashmar**

**Sayed Amir Mohamad Alavizadeh**<sup>1</sup>, Associate Prof. in Geography, Payame Noor University, Tehran, Iran

**Samaneh Kumars**, MSc. in Geography & Urban Planning, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

**Elham Ebrahimi**, MSc. in Geography & Urban Planning, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

---

Received: 24-05-2019

Accepted: 11-11-2019

---

### **Abstract**

With the ongoing rapid growth of urbanization and its adverse effects on housing, employment and income, public health, physical and mental health, environment, resources and social norms in cities, it is necessary to adopt certain strategies for revitalization of cities, although a number of theories and approaches, including livable city approach, have already been proposed. This study aims to analyze and evaluate the urban livability of Kashmar from the citizens' viewpoint. The research method is descriptive-analytic, and the data were collected using documents and surveys. The statistical population consisted of the citizens of the city of Kashmar, of whom 384 were selected as the sample through the Cochran's formula. The validity of the questionnaire was measured based on the comments of university professors and urban management experts, and its reliability was found high (0.831) using Cronbach's alpha. The results showed no significant relationship between the individual characteristics (age and sex) and the livability indicators. However, there was a significant relationship between the livability indicators and three other variables including education, occupation and residence status. The results of Friedman test for the ranking of various dimensions of urban livability and the comparison of the mean ranks revealed that economic dimension with the mean rank of 2.64 had the highest livability rate among the other dimensions. In terms of the social dimension, the sense of identity and place attachment had the highest rank (4.67). In terms of the environmental dimension, the public space had the highest mean rank (2.26), indicating the higher satisfaction of respondents with the public space indicator compared to the other environmental indicators.

**Keywords:** Livability, City, Livable city, Kashmar.

---

<sup>1</sup>Corresponding Author Email: alavipnu@pnu.ac.ir